

Οι πεπτωκότες από το μαρτύριο (*Iarpsi*) στην κανονική παράδοση της Εκκλησίας και οι κανόνες της Συνόδου της Αγκύρας (314).

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Οὗτος (Ἀνδρέας ὁ Πρωτόκλητος) ἐπεὶ τῷ Κυρίῳ ἠκολούθησε, μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ ἄλλω μὲν ἀποστόλῳ, ἄλλῃ ἐκκληρώθη χώρα. ...ἀλλ' ἐν ἐκάστη πολλά τὰ ἀντιπίπτοντα ὑποστάς πολλαῖς τε πραγμάτων δυσχερείαις ὠμίληκώς, τὴν τοῦ Χριστοῦ ῥοπήν καὶ βοήθειαν εὔρισκεν, Οὗτος τὴν Σινοπέων ἐπεδήμησε καὶ τὸν λόγον καταγγείλας πολλαῖς θλίψεσιν ὑποβάλλεται. Κατὰ γῆς γὰρ αὐτὸν ἔρριπτον καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν λαβόμενοι εἶλκον. Καὶ τοῖς ὁδοῦσιν ἐσπάρατον. Καὶ ξύλοις ἔπαιον, καὶ λίθοις ἔβαλλον, ὅτε καὶ τὸν δάκτυλον ὁδοῦσιν ἔκοψαν. Ἀλλ' αὐτὸς παρά τοῦ Σωτήρος καὶ Διδασκάλου, ἀρτίος καὶ ὑγιῆς ἀπὸ τῶν πληγῶν ἐφάνη. Διαπλεύσας πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν Στάχυν ἐπίσκοπον χειροτονήσας καὶ τὰς λοιπὰς χώρας διελθεῖν πρὸς τὴν περιφανή Πελοπόννησον ἔρχεται. Καὶ ξενισθεὶς παρά Σωσίῳ χαλεπῶς ἀσθενῶν ἴασατο αὐτὸν καὶ παραυτίκα πᾶσα ἡ πόλις τῶν Πατρῶν προσῆλθε τῷ Χριστῷ ... καὶ ἕτερα πολλοὶ νόσοις ποικίλαις ἔχοντες ὑγιεῖς ἐγένοντο διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ Ἀποστόλου. Διὰ ταῦτα μανίᾳ περιπεσῶν ὁ Αἰγεάτης καὶ σταυρῶ προσήλωσεν τὸν Ἀπόστολον»¹. Ἡ παρακαταθήκη τοῦ Πρωτοκλήτου τῶν Αποστόλων Ἀνδρέα, ὅπως παρουσιάζεται στο παραπάνω χειρόγραφο συναξαριστικὸ κείμενο τῆς Εκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς τοὺς κατοπινούς μιμητὲς τοῦ πάθους καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἀνά τοὺς αἰῶνες, ἔρχεται νὰ ἐνδυναμώσῃ, ὅλους ὅσους βίωσαν τὴν εὐαγγελικὴν ῥῆσιν «εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν καὶ ὑμᾶς διώξουσιν»².

Ὅλοι ὅσοι θέλησαν νὰ γίνουν μέτοχοι καὶ κοινωνοὶ τῆς Ἀληθείας, υπερέβησαν τὸ ἐγὼ τους καὶ τὴν ἀνθρώπινες ἀδυναμίες τους, ἔχοντας ὡς κίνητρο στὴν πράξιν τους τὴν ἀγάπην γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὸν συνάνθρωπο. Ἡ ἀγάπη αὐτή, σύμφωνα με τὸν Ὅσιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ, ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν «ἐνωσὶν τε καὶ οἰκειότητα καὶ ὁμοιότητα θεῖαν καὶ θέωσιν»³ τοῦ υἱοῦ ἢ ἐλεύθερου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀπολαμβάνει τὴν υιοθεσίαν καὶ βιώνει ὅ, τι ὁ Θεὸς εἶναι καὶ πιστεύεται κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν αἰτίαν. Ὅμως, δύο ἄλλοι τύποι ἀνθρώπων, κατὰ τὸν Ὅσιο Μάξιμο, στὴν πνευματικὴ πορεία τους πρὸς τὴν θέωση, ὡς κίνητρό τους ἔχουν τὸ φόβον καὶ τὸ μισθόν, αὐτοὶ εἶναι οἱ δούλοι καὶ οἱ μισθωτοί⁴. Στὴν κατηγορίαν αὐτὴν τῶν δούλων καὶ μισθωτῶν δύναται νὰ καταταγοῦν ὅσοι εἴτε λόγῳ βίας, δειλίας ἢ φόβου, συμφέροντος ἢ ανταλλάγματος, φυσικῆς ἀδυναμίας ἢ ἀδυναμίας καὶ μόνο τοῦ νοῦ, εἴτε ἀπίστησαν καὶ αὐτομόλησαν, εἴτε ἀπελπίστηκαν καὶ παραμένουν ἀμετανόητοι, εἴτε υπῆρξαν πνευματικὰ ἀσταθεῖς καὶ ἀπερίσκεπτοι, εἴτε γεύθησαν εἰδωλόθυτα, εἴτε θυσίασαν στὰ εἰδῶλα καὶ δὲν υπέμειναν τὸ ἀγώνισμα τοῦ μαρτυρίου καὶ παραπηδήσαντες ἔπεσαν, χαρακτηριζόμενοι ὡς πεπτωκότες (*Iarpsi*) μάρτυρες.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ διοικούσα καὶ ποιμαίνουσα Εκκλησία θέλησε συνοδικῶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα τῶν πεπτωκῶτων μαρτύρων, ἐξετάζοντας κάθε φορὰ τὰ κίνητρά τους, με σκοπὸ τὴν ἐπανένταξή τους στὸ σῶμα Τῆς.

1. Ἡ συνοδικὴ ἀντιμετώπιση τῶν πεπτωκῶτων μαρτύρων (*Iarpsi*) κατὰ τοὺς διωγμούς μέχρι καὶ τὸν 4^ο μ.Χ. αἰ στὴν κανονικὴ παράδοση τῆς Εκκλησίας.

Ἡ Ρωμαϊκὴ αυτοκρατορικὴ διοίκηση ἀπὸ τὸν 1^ο μ.Χ., ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἄρχισε ἡ διάδοσις τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἐξάπλωσις τοῦ χριστιανισμοῦ πέραν τῆς Παλαιστίνης, εἶδε τὸν χριστιανισμό κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴ ὡς μίαν αἵρεσιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ⁵. Ἡ ἐνταξὴ στὴν Εκκλησίαν μελῶν ἐκτὸς Ἰουδαϊκῆς κοινότητος, ὅπως ἐθνικῶν, ἔθετε τὴν βᾶσιν στὸ πολυπολιτισμικόν

μόρφωμα της *imperium romanorum* για μια πιο άμεση και καίρια αντιμετώπιση του κινδύνου της διάσπασης της κοινής τιμής-λατρείας στο πρόσωπο του αυτοκράτορα. Οι φόβοι των αυτοκρατόρων εκφράστηκαν με βιαιότητα εναντίον των χριστιανών, στους οποίους αποδόθηκαν φρικτά εγκλήματα⁶, ενώ δεν ήταν λίγες οι φορές που διώχθηκαν οι χριστιανοί ως *religio illicita* (παράνομη θρησκεία), με τη νομοθεσία περί *collegium illicita*, δηλαδή παράνομης μυστικής εταιρείας⁷. Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου των διωγμών από το 54 μ.Χ. μέχρι και το 313 μ.Χ. ήταν οι σκληρές βιαιότητες, βασανιστήρια και δολοφονίες που υπέστησαν μυριάδες χριστιανοί σε όλα σχεδόν τα εδάφη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας: Ιταλία, Ισπανία, Γαλλία, Μ. Βρετανία, Β. Αφρική, Αίγυπτο, Παλαιστίνη, Μικρά Ασία και Ιλλυρικό.

Η άσκηση βίας από την πλευρά της επίσημης ρωμαϊκής πολιτείας την περίοδο των διωγμών, δεν κατάφερε να πλήξει στον κεντρικό της πυρήνα την Εκκλησία, μολονότι αρκετοί εξ αυτών που μαρτύρησαν δεν άντεξαν έως τέλους το μαρτύριο. Οι διωγμοί, λοιπόν, πέρα του νέφους των μαρτύρων και της ανάδειξης των πνευματικών δυνάμεων του χριστιανισμού, δημιούργησαν πολύ σοβαρά εσωτερικά προβλήματα στην Εκκλησία λόγω της έκπτωσης των ασθενέστερων από την πίστη⁸. Η θέση των *lapsi* στην εκκλησιαστική ζωή απασχόλησε από πολύ νωρίς το σώμα της Εκκλησίας συνοδικά, αλλά και εκφράστηκε με την ποιμαντική που ασκήθηκε από διαπρεπείς Πατέρες της αρχαίας Εκκλησίας, όπως ο Κυπριανός Καρθαγένης⁹ και ο Πέτρος Αλεξανδρείας¹⁰.

Η μετάνοια των πεπτωκότων από το μαρτύριο *lapsi* απασχόλησε με ιδιαίτερη έμφαση τις Εκκλησίες της Ρώμης, Αλεξανδρείας, Καρθαγένης και Μ. Ασίας. Στη Δύση η πρώτη συνοδική αντιμετώπιση του προβλήματος των πεπτωκότων μαρτύρων ήλθε από την Εκκλησία της Βόρειας Αφρικής στη Σύνοδο της Καρθαγένης επί Κυπριανού, του πρώτου μάρτυρος επισκόπου της λατινικής Βορείου Αφρικής¹¹, το 250-251 μ.Χ.¹². Το ζήτημα της συγχώρεσης ή μη των πεπτωκότων (*lapsi*), που θυσίασαν στα είδωλα (*sacrificati*) ή παρουσίασαν πλαστό έγγραφο (*libellatici*) προκειμένου να αποφύγουν το μαρτύριο, κατά τη διάρκεια του διωγμού του Δεκίου (250-1), απασχόλησε τον Αφρικανό Πατέρα της Εκκλησίας, Κυπριανό¹³. Οι απόψεις του εκτέθηκαν στο σύγγραμμά του *De Lapsis*¹⁴. Υποστήριξε, ότι όσοι επιθυμούσαν να επανέλθουν στους κόλπους της Εκκλησίας θα έπρεπε να γίνουν δεκτοί κατόπιν έμπρακτης μετάνοιας, η οποία θα δηλωνόταν έμπροσθεν του επισκόπου και των πρεσβυτέρων¹⁵. Κατόπιν θα μπορούσαν να γίνουν δεκτοί στην εκκλησιαστική κοινωνία. Όσοι θυσίασαν στα είδωλα θα τους προσφερθεί η θεία ευχαριστία στην επιθανάτια κλίνη (*sacrificati*), ενώ όσοι απέσπασαν λίβελο χωρίς να θυσιάσουν (*libellatici*), θα γίνονταν δεκτοί αφού προηγούνταν μετάνοια. Το πρόβλημα στην τοπική Εκκλησία της Καρθαγένης δημιουργήθηκε, όταν ορισμένοι *lapsi* επιθυμούσαν να γίνουν δεκτοί δίχως πολλές προϋποθέσεις και ακολουθώντας απλούστερη διαδικασία¹⁶. Μια μερίδα χριστιανών απέκλειε την επάνοδο των *lapsi* στην Εκκλησία, ενώ ο Κυπριανός ακολούθησε τη μέση οδό. Οι απόψεις του έγιναν δεκτές από τη σύνοδο της Καρθαγένης του 251 μ.Χ. και έτσι λύθηκε το πρόβλημα. Η στάση όμως του Κυπριανού δημιούργησε αντιδράσεις σε μια μερίδα κληρικών με επικεφαλής τον πλούσιο λαϊκό και μετέπειτα διάκονο Φηλικίσσιμο, ο οποίος στάθηκε αφορμή για την εκδήλωση σχίσματος στην Εκκλησία της Καρθαγένης (σχίσμα Φηλικίσσιμου)¹⁷.

Με το πρόβλημα των πεπτωκότων ασχολήθηκε και η σύνοδος της Ρώμης του 251 μ.Χ.¹⁸. Η διαφωνία για τον τρόπο μετάνοιας και αποδοχής των *lapsi* στην Εκκλησία προκάλεσε το Νοβατιανό σχίσμα (251)¹⁹. Ο επίσκοπος Ρώμης Κορνήλιος ακολούθησε επιεικέστερη τακτική στην αποδοχή των *lapsi* από αυτή του Κυπριανού, ενώ η σύνοδος υποστήριξε ότι «*τούς δὲ τῆ συμφορᾶ (τοῦ διωγμοῦ) περιπεπτωκότας τῶν*

ἀδελφῶν ἰᾶσθαι καὶ θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις²⁰», δεχόμενη τους *lapsi* μόνο με απλή έγγραφη δήλωση (λίβελλο), ενώ απέκοψε από την εκκλησιαστική κοινωνία τον Νοβατιανό και του οπαδούς του²¹.

Στην Ισπανία, η σύνοδος της Ελβίρας το 306 μ.Χ. ασχολήθηκε με το ζήτημα των πεπτωκότων (*lapsi*). Μεταξύ των 81 κανόνων που θεσπίστηκαν, γίνεται εκτενής λόγος στην αποστασία των μαρτύρων μετά το γενικό Διωγμό του Διοκλητιανού, ενώ επιβάλλονται αυστηρές ποινές ακοινωνησίας μέχρι και την επιθανάτια κλίνη²².

Στη Γαλλία, η σύνοδος της Αρελάτης²³ 314 μ.Χ. συγκλήθηκε για να επανεξετάσει το θέμα των Δονατιστών, που είχε εκ παραλλήλου απασχολήσει την Εκκλησία της Βόρειας Αφρικής. Η σύνοδος εξέδωσε 22 κανόνες, στους οποίους μεταξύ άλλων εξετάζει το ζήτημα των πεπτωκότων (*lapsi*). Σύμφωνα με τον 13^ο κανόνα²⁴ όσοι κληρικοί κατά το διωγμό του Διοκλητιανού από δειλία παράδωσαν (*traditores*) δημοσίως ιερά βιβλία ή σκεύη της Εκκλησίας, καθαιρούνται²⁵. Ενώ ο 10ος και 11^{ος} κανόνας ορίζουν, οι μετανοούντες πεπτωκότες (*lapsi*) να προσκομίζουν συστατικά γράμματα όχι από ομολογητές, αλλά από την οικεία εκκλησιαστική τους αρχή²⁶. Τέλος, ο 22^{ος} κανόνας απαγορεύει στους αποστάτες να γίνουν δεκτοί στην εκκλησιαστική κοινωνία δίχως να έχει αποδειχθεί η μετάνοιά τους «*De his qui apostatant et nunquam se ad ecclesiam repraesentant, ne quidem poenitentiam agere quaerunt et postea, infirmatate arrepti, petunt communionem, placuit eis non dandam communionem, nisi revaluerint et egerint dignos fructus poenitentiae*»²⁷.

Παράλληλα στις αρχές του Δ' αι. μ.Χ. η Εκκλησία της Ανατολής αντιμετώπισε, αυτή τη φορά στην Αίγυπτο, και πάλι το ίδιο πρόβλημα της μετάνοιας και αποδοχής των *lapsi* στην εκκλησιαστική κοινωνία. Οι δύο τάσεις αποδοχής τους που είχαν αρχίσει να διαμορφώνονται ήδη από τα μισά του Γ' αι. μ.Χ., φαινόταν ότι παγιώνονταν στα πρόσωπα δύο επισκόπων της Αιγύπτου· του Μελιτίου Λυκοπόλεως της Θηβαΐδος και του αρχιεπισκόπου Αλεξανδρείας Πέτρου. Η σύγκρουση δεν άργησε να έρθει. Ο Μελίτιος αξίωνε την εφαρμογή της αρχαίας αυστηρότητας, ενώ ο Πέτρος Αλεξανδρείας είχε ταχθεί υπέρ της επιείκειας, η οποία καθιερώθηκε προοδευτικά από την Εκκλησία. Η διαφωνία των δύο εκκλησιαστικών ανδρών οδήγησε στο Μελιτιανό σχίσμα και κορυφώθηκε στη σύνοδο της Αιγύπτου του 306 μ.Χ., όπου καθαιρέθηκε ο Μελίτιος και οι αποφάσεις της συνόδου κοινοποιήθηκαν με επιστολή προς όλες της Εκκλησίες της Αιγύπτου. Η επιστολή του Πέτρου Αλεξανδρείας διαιρέθηκε σε 14 κανόνες και αργότερα, επικυρώθηκε από την εκκλησιαστική πράξη και από τον β' κανόνα της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου, αποκτώντας κατ' αυτόν τον τρόπο οικουμενικό κύρος²⁸.

Ο Πέτρος Αλεξανδρείας απευθύνεται μέσω της κανονικής του επιστολής «*περί μετανοίας*», η οποία συντάχθηκε το Πάσχα του 306 μ.Χ. μέσα στη φυλακή, στους επισκόπους της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας και κανονίζει τη θέση των πεπτωκότων (*lapsi*) στην τοπική Εκκλησία κατά το διωγμό του Διοκλητιανού. Στους 14 κανόνες εξετάζονται θέματα όπως ο τρόπος επιστροφής των πεπτωκότων στην Εκκλησία, το επιτίμιο που θα λαμβάνουν αυτοί, αλλά και το ζήτημα των εισπηδόντων στον αγώνα του μαρτυρίου. Οι 1^{ος}, 2^{ος}, 3^{ος}, 5^{ος}, 6^{ος} και 7^{ος} κανόνες επιτιμούν τους πεπτωκότες κατά το μαρτύριο και ύστερα μετανοηθέντες Χριστιανούς με αποχή από τη θεία ευχαριστία από έξι μήνες μέχρι και τέσσερα έτη. Οι 9^{ος}, 11^{ος} και 12^{ος} κανόνες καταδικάζουν τους πιστούς που επιζητούν το μαρτύριο. Παράλληλα κατατάσσουν σε κατηγορίες τους μάρτυρες, οι οποίοι:

α) είτε έπεσαν, επειδή δεν άντεξαν τα μαρτύρια (κανόνας 1)²⁹,

β) είτε δεν άντεξαν την πολυετή φυλάκιση και αισθανόμενοι τα δεσμά «*ὡς ἂν ἐν πολιορκία*» (κανόνας 2) λύγισαν και αυτομόλησαν³⁰,

- γ) είτε απίστησαν (κανόνας 3)³¹,
- δ) είτε απελπίστηκαν και παραμένουν αμετανόητοι (κανόνας 4)³²,
- ε) είτε δεν ομολόγησαν την πίστη τους σκαρφιζόμενοι τεχνάσματα (κανόνας 5)³³.

Στις παραπάνω περιπτώσεις επιβάλλεται το επιτίμιο της ακοινωνησίας. Στους κανόνες 6 και 7 γίνεται λόγος για τους δούλους και τους ελεύθερους, οι οποίοι οι μεν δούλοι αναγκάστηκαν από τους κυρίους τους με βία να θυσιάσουν στα είδωλα, οι δε ελεύθεροι δεν εγκολπώθηκαν τη χριστιανική διδασκαλία περί ισότητας των ανθρώπων και συμπεριφέρθηκαν εγωϊστικά, προσπαθώντας να σωθούν οι ίδιοι, ενώ αντίθετα τους «*συνδούλους έαυτῶν*» έσυραν στην ειδωλολατρεία³⁴. Ο 8^{ος} κανόνας αναφέρεται στους μάρτυρες, οι οποίοι έπεσαν και αφού μετανόησαν επανήλθαν στον αγώνα του μαρτυρίου και ομολόγησαν ενώπιον των τυράννων, ότι είναι Χριστιανοί³⁵. Ο 9^{ος} κανόνας ομιλεί χαρακτηριστικά για τους πνευματικά ασταθείς και αφελείς³⁶, ενώ ο 10^{ος} κανόνας κανονίζει τους πεπτωκότες κληρικούς³⁷, στην κατηγορία αυτή απαγορεύεται στο εξής να ιεουργούν, επειδή εγκατέλειψαν το ποιμνιό τους. Οι 11^{ος}, 12^{ος} και 13^{ος} κανόνες κάνουν λόγο αντίστοιχα για αυτούς που παραπήδησαν στο μαρτύριο «*έν τῷ θράσματι τοῦ διωγμοῦ*»³⁸, για εκείνους που αντάλλαξαν δια χρημάτων την ελευθερία τους αποφεύγοντας το μαρτύριο³⁹ και για εκείνους που εγκατέλειψαν τον τόπο τους και εγκαταστάθηκαν σε άλλο τόπο για να αποφύγουν το μαρτύριο⁴⁰. Τέλος η εγκύκλιος επιστολή κλείνει με τον 14^ο κανόνα, ο οποίος είναι ένας ύμνος και αναφορά στους υπομείναντες μέχρις τέλους τον καλόν αγώνα του μαρτυρίου, τους κολασμούς, τα βασανιστήρια, και την τυραννική βία⁴¹. Το γενικό πνεύμα των κανόνων αυτών είναι φιλόανθρωπο και αγαπητικό.

Επιπροσθέτως το Μελιτιανό σχίσμα συντάρασσε την Εκκλησία της Αλεξάνδρειας από το 306 μέχρι το 325 μ.Χ..

Για το λόγο αυτό μεταξύ άλλων, συγκλήθηκε η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος της Νίκαιας το 325 μ.Χ., η οποία έκλεισε οριστικά το ζήτημα των πεπτωκόντων μαρτύρων (*lapsi*), οι οποίοι είχαν εκπέσει κατά τον διωγμό του Λικινίου το 320-324 μ.Χ., εκδίδοντας πέντε σχετικούς με το θέμα κανόνες (10, 11, 12, 13, 14) και ήρε το σχίσμα του Μελιτίου⁴². Τα θέματα με τα οποία ασχολούνται οι ως άνω κανόνες αφορούν την χειροτονία πεπτωκόντων (κανόνας 10), τον χρόνο και τον τρόπο μετάνοιας των επιστρεφόντων πεπτωκόντων κατά το διωγμό του Λικινίου (κανόνας 11), τον χρόνο και τον τρόπο επιστροφής των μετανοούντων πεπτωκόντων χριστιανών στρατιωτικών (κανόνας 12), την επίδοση των ιερών μυστηρίων στην επιθανάτια κλίνη των εβρισκομένων σε ακοινωνησία εξ αιτίας της πτώσης τους (κανόνας 13), καθώς και τον τρόπο και τον χρόνο αποδοχής των πεπτωκόντων κατηχουμένων (κανόνας 14).

2. Η σύνοδος της Άγκυρας (314) και οι πεπτωκότες μάρτυρες (lapsi).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον περί του ζητήματος των πεπτωκόντων μαρτύρων, παρουσιάζουν οι κανόνες της συνόδου της Αγκύρας του 314 μ.Χ.⁴³ για το λόγο ότι οι συνοδικοί κανόνες αυτοί επικυρώθηκαν από τον β΄ κανόνα της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου και εξ αυτού έλαβαν οικουμενικό κύρος. Αφορμή για την έκδοση των εν λόγω κανόνων υπήρξαν οι διωγμοί που εφαρμόστηκαν ποικιλοτρόπως στην Ανατολή από το Διοκλητιανό (284-305), και τους διαδόχους του Γαλέριο (305-311) και Μαξιμίνο (307-313)⁴⁴ και οι πεπτωκότες που προέκυψαν από αυτούς.

Οι πρώτοι εννέα κανόνες από τους εικοσιπέντε της συνόδου κανονίζουν τους *lapsi* χριστιανούς, ενώ οι υπόλοιποι ρυθμίζουν διάφορα άλλα διοικητικά ζητήματα. Χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες:

- α)** σε θέματα κληρικών (κανόνες 1 και 2),
- β)** σε θέματα λαϊκών μιαιοφαγησάντων (κανόνες 3, 4 και 5),

γ) σε θέματα θυσίας στα είδωλα (κανόνες 6 και 8) και

δ) στο θέμα των συνεστιασθέντων σε εθνική εορτή (κανόνας 7) και σε αυτό των αποστατών και μάλιστα όταν αυτοί ξεσήκωσαν και οδήγησαν και άλλους χριστιανούς στη θυσία στα είδωλα (κανόνας 9).

Οι περιπτώσεις των πεπτωκότων κληρικών πρεσβυτέρων και διακόνων, οι οποίοι κατά τον Ζωναρά, «*τῆ βία καὶ τῆ δριμύτητι μέχρι τέλους ἀντισχεῖν μὴ δυνάμενοι, ἠττήθησαν, καὶ τὴν πίστην ἠρνήθησαν*⁴⁵», ρυθμίζονταν από τους κανόνες 1 και 2 με τον ίδιο περίπου τρόπο. Και στις δύο περιπτώσεις κληρικών, τόσο στους πρεσβυτέρους απαγορευόταν πλέον η τέλεση των ιερών μυστηρίων και ακολουθιών και το να κηρύττουν, ακόμα και αν εμπεριείχε η μετάνοιά τους πνεύμα αλήθειας, όσο και στους διακόνους να μεταφέρουν το σώμα και το αίμα του Χριστού και να κηρύττουν. Όμως παρόλες τις απαγορεύσεις, οι κληρικοί αυτοί «*τῆς τιμῆς τῆς κατὰ τὴν καθέδραν μετέχειν*», δηλαδή αυτοί δεν καθαιρούνται, αλλά διατηρούν την ιεροσύνη τους⁴⁶.

Τι ανάγκαζε όπως τους χριστιανούς που οδηγούνταν στο μαρτύριο να εκπέσουν από αυτό και να τεθεί σε αμφισβήτηση η θέση τους στο εκκλησιαστικό σώμα; Ο 3^{ος} κανόνας της συνόδου περιγράφει τις αντιξοότητες που υφίσταντο οι λαϊκοί μάρτυρες και οι οποίοι τελικά γεύθηκαν ειδωλόθυτα. Για παράδειγμα, μια μερίδα εξ αυτών συλλαμβάνονταν και παραδίδονταν από τους συγγενείς τους, όπως άλλωστε είχε προφητικά λαλήσει το αψευδές στόμα του Κυρίου «*παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου (Λκ. 21,16-17)*». Άλλοι στερούνταν τα υπάρχοντά τους και τις περιουσίες τους, υπέμεναν βασανιστήρια, φυλακίζονταν, τους έσχιζαν τα ρούχα και τους έβάζαν με τη βία να θυσιάσουν στα είδωλα «*εἰς τὰς χεῖρας πρὸς βίαν ἐμβαλλόντων των βιαζομένων*» ή τους εξανάγκαζαν να γευτούν ειδωλόθυτα. Οι Χριστιανοί που ομολογούσαν παρ' όλα αυτά την πίστη τους στο Χριστό και «*τῆ τοῦ βίου ταπεινότητι*» κατεδείκνυαν το πένθος τους για τα συμβάντα, αυτοί γίνονταν δεκτοί στην εκκλησιαστική κοινωνία⁴⁷ αμέσως χωρίς επιτίμιο.

Οι κανόνες 4 και 5 καθορίζουν τα επιτίμια των μιαιοφαγησάντων πεπτωκότων και τους κατατάσσουν αναλόγως των κινήτρων που οδήγησαν αυτούς στην πτώση. Η πρώτη κατηγορία (κανόνας 4) είναι οι «*πρὸς βίαν θύσαντες*» και «*δειπνήσαντες εἰς τὰ εἶδωλα*», που όμως προσήλθαν με πολυτελή ρουχισμό, χαρούμενη όψη και έφαγαν, χωρίς να ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για το τι κάνουν. Αυτοί κανονίζονται με ένα χρόνο ως ακρωόμενοι, δηλαδή να στέκονται στο νάρθηκα του ναού και να ακούν τις θείες Γραφές, τρία έτη ως υποπίπτοντες, δηλαδή να εκκλησιάζονται ιστάμενοι όπισθεν του άμβωνα μέχρι τα κατηχούμενα, σύμφωνα με τον Βαλσαμώνα⁴⁸. Και ύστερα, δύο χρόνια να συμπροσεύχονται με τους πιστούς στη θεία λειτουργία και τέλος μετά το εξαετές αυτό επιτίμιο, τον έβδομο χρόνο να προσέρχονται στη λήψη της θείας ευχαριστίας.

Αντίθετα ο 5^{ος} κανόνας κανονίζει επεικέστερα όσους γεύθηκαν ειδωλόθυτα προσερχόμενοι με πένθιμο ένδυμα και δακρυροούντες κατά τη διάρκεια της μιαιοφαγίας. Καθορίζει το χρόνο της μετάνοιας και λήψης της θείας ευχαριστίας τον τέταρτο χρόνο⁴⁹.

Οι κανόνες 6 και 8 περιγράφουν τα αίτια που ανάγκασαν μερίδα χριστιανών κληρικών και λαϊκών, ώστε να μην βαστάξουν το μαρτύριο ή να δεχθούν να θυσιάσουν στα είδωλα, αρνούμενοι κατ' αυτόν τον τρόπο το άγιο βάπτισμά τους και την πίστη τους στην εσταυρωμένη αγάπη, τον Ιησού Χριστό, τον κατεξοχήν μάρτυρα. Χαρακτηριστικά της κατηγορίας αυτής είναι ότι και με την απειλή μόνο της τιμωρίας και αφάιρεσης των υπαρχόντων τους ή και με τον κίνδυνο να εξοριστούν δέχθηκαν

να θυσιάσουν στα είδωλα. Σε όσους μέχρι τον χρόνο σύγκλησης της συνόδου, δηλαδή το έτος 314 μ.Χ., δεν είχαν ακόμη μετανοήσει, αλλά αποφάσιζαν να μετανοήσουν και να επιστέψουν στην Εκκλησία κατά την περίοδο σύγκλησης της συνόδου, δίνεται πλέον η δυνατότητα και μετά τη θέσπιση του αυτού κανόνα να μετανοήσουν και να γίνουν δεκτοί στην εκκλησιαστική κοινωνία. Η περίοδος εκκίνησης μετά τη συμπλήρωση της εξαετίας, τοποθετείται μετά το Πάσχα του έτους 314 μ.Χ..

Ο 7^{ος} κανόνας καθορίζει ξεκάθαρα τον χρόνο επιστροφής αυτών που πολλές φορές θυσιάσαν στα είδωλα, «*δεύτερον και τρίτον θύσαντες μετά βίας*» και ύστερα μετενόησαν. Αυτοί προσέρχονται στην εκκλησιαστική κοινωνία τον έβδομο χρόνο⁵⁰ και με τον τρόπο που ορίζουν οι κανόνες 4, 5 και 7.

Τέλος, ο 9^{ος} κανόνας ορίζει για τους αποστάτες και αυτούς που «*επανεστήσαν και ήνάγκασαν αδελφούς*» να θυσιάσουν στα είδωλα παρασύροντας και άλλους στην άρνηση, μεγαλύτερο επιτίμιο. Προβλέπει δέκα χρόνια αποχή για αυτούς που επιθυμούσαν να επιστέψουν στην εκκλησιαστική κοινωνία. Ο λόγος για τον οποίο οι Πατέρες της συνόδου της Αγκύρας αύξησαν το επιτίμιο ήταν το ότι αυτοί έγιναν αιτία να βασανιστούν και να κινδυνεύσουν και άλλοι πιστοί «*βιάσας (αυτούς) εις τήν απώλειαν*», κατά τον Αριστηνό⁵¹. Κατ' αυτό τον τρόπο η σύνοδος της Αγκύρας καθιέρωσε την επιείκεια και φιλανθρωπία στην αποδοχή των πεπτωκότων για τις Εκκλησίες της Μ. Ασίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ως εκ τούτων η κανονική παράδοση καθόρισε τη θέση των πεπτωκότων μαρτύρων (*lapsi*) στην ευχαριστιακή σύναξη, δίνοντάς τους και πάλι τη δυνατότητα σωτηρίας. Οι Πατέρες της αρχαίας διωκομένης Εκκλησίας ερειδόμενοι στον Κυριακό Λόγο «*θέλω πάντα σωθῆναι και εις επίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν*» εξέτασαν φιλάνθρωπα το πρόβλημα των χριστιανών, που ο φόβος, η βία και η αδύναμή τους φύση οδήγησαν στη φυγή από το μαρτύριο ή στην προσκύνηση των ειδώλων. Σε όσους «*έδειλάνδρησαν διά τὰς βασάνους*» κατά τον Βαλαμώνα⁵², η Εκκλησία θέλησε να προσφέρει την δυνατότητα μετάνοιας. Η μετάνοια αυτή θα οδηγήσει στην τελική ένωση του πιστού με το Χριστό μέσω του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας. Όλοι οι κανόνες οι οποίοι συνθέτουν τον **Codex de Lapsis** της Κανονικής Παράδοσης της Εκκλησίας στόχο έχουν την διασφάλιση ότι αυτοί που θα μετάσχουν του πνευματικού συμποσίου της πίστεως θα είναι πράγματι άξιοι μέτοχοι της μυστικής τραπέζης, έχοντας αποβάλλει δια παντός τον παλαιό κόσμο της αμαρτίας και των ειδώλων και θα μπορούν πλέον να πορευτούν την οδό της Σωτηρίας, η οποία οδηγεί στη Βασιλεία των Ουρανών.

¹ Synaxarion, September - February. Constantinople, 14th century, mid (c. 1360), Greek, Medeltidshandskrift 57, f 171. Βλ. σχετικά: DEVOS, P., *Commemorations de martyrs persans dans le synaxaire de Lund Analecta Bollandiana* 1963, 81pp. 143-158. RUDBERG, S. Y. *Le synaxaire grec de Lund Analecta Bollandiana* 1963, 81pp. 117-141. RUDBERG, S. Y. Les manuscrits grecs de la Bibliothèque universitaire de Lund, *Eranos* 1969, 67pp. 54-61.

² Ιω. 15,20.

³ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Μυσταγωγία* κδ΄.

⁴ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Μυσταγωγία* κδ΄.

⁵ ΦΕΙΔΑ ΒΛ., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, Αθήνα 1997³, 114-115.

⁶ Οι χριστιανοί κατηγορήθηκαν από τις ρωμαϊκές αρχές α) για την ίδια την ονομασία τους (nomen ipsum) και ιδιότητά τους (nomen christianorum), β) για εγκλήματα καθοσιώσεως ή εσχάτης προδοσίας (crimen laesae majestatis, crimen laesae romanae religionis), γ) για ιεροσυλία (sacrilegium), δ) για εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου (μαγεία, ακολασία, φόνος, κ.α.), ε) ενώ χαρακτηρίστηκαν ως βδελυρείς δεισιδαίμονες και φορείς μίσους κατά του ανθρωπίνου γένους. ΦΕΙΔΑ ΒΛ., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, Αθήνα 1997³, 116-120.

⁷ ΦΕΙΔΑ ΒΛ., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, 138.

⁸ ΦΕΙΔΑ ΒΛ., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, 138.

⁹ CROSS-LIVINGSTONE, Cyprian, St., *ODCC*, 367- 368, όπου και σχετική βιβλιογραφία. Περί του βίου, της δράσης και της συμβολής του Κυπριανού στη διαμόρφωση της συνοδικότητας στην Β. Αφρική, βλ. DUCHESNE, *Histoire de l' Eglise*, 388- 432, QUASTEN, *Partology* I, 179, TILLEY, Cyprian, 262-264.

¹⁰ CROSS-LIVINGSTONE, Peter of Alexandria, St., *ODCC*, 1070, QUASTEN, *Partology* 2, 113-118, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ., *Πατρολογία Β΄*, 64-66.

¹¹ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ., *Πατρολογία Α΄*, Αθήνα 1997, 427.

¹² Για τις συνόδους της Βορείου Αφρικής επι Κυπριανού και τη σημασία τους για το συνοδικό σύστημα, βλ. HESS, *Council of Serdica*, 17-24, 29-33, 37, MERDINGER, *Councils of North African Bishops*, 249.

¹³ ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΗΤΡ. ΣΟΥΗΔΙΑΣ, *Ιστορική εισαγωγή εις τους κανόνες της ορθοδόξου εκκλησίας*, Στοκχόλμη 1990, 616.

¹⁴ PL 4, 465-494, Cyprian, *De Lapsis and De Ecclesiae Catholicae Unitate*, trans. M. BEVENOT, Oxford 1971, 2-55.

¹⁵ CYPRIAN, *De Lapsis*, viii-x.

¹⁶ CYPRIAN, *Epist.* 16,2.

¹⁷ ΦΕΙΔΑ ΒΛ., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, 299-302, Σχίσμα Φηλικίσσιμου.

¹⁸ CROSS-LIVINGSTONE, Rome (Early Christian), *ODCC*, 1198, Σύνοδος Ρώμης 251.

¹⁹ ΦΕΙΔΑ ΒΛ., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, 296-298.

²⁰ ΕΥΣΕΒΙΟΥ, *Εκκλησιαστική Ιστορία VI*, 43.

²¹ ΦΕΙΔΑ ΒΛ., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, 297.

²² MANSI II, 1-406, CROSS-LIVINGSTONE, Elvira, Council of, *ODCC*, 454.

²³ CROSS-LIVINGSTONE, Arles (Arelate), Synod of, *ODCC*, 88, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ., *Πατρολογία Β΄*, 82.

²⁴ MUNIER C., *Concilia Galliae, Corpus Christianorum*, s. L. CXLVIII, 11.

²⁵ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ., *Πατρολογία Β΄*, 82.

²⁶ MUNIER C., *Concilia Galliae*, 11.

²⁷ MUNIER C., *Concilia Galliae*, 13.

²⁸ ΦΕΙΔΑ ΒΛ., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, 302-303, ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΗΤΡ. ΣΟΥΗΔΙΑΣ, *Ιστορική εισαγωγή εις τους κανόνες της ορθοδόξου εκκλησίας*, 517-522.

²⁹ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 14.

³⁰ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 16.

³¹ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 17.

³² ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 18-19.

³³ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 19-20.

³⁴ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 23.

³⁵ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 23-24.

³⁶ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 25-27.

³⁷ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 29-30.

³⁸ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 34-35.

³⁹ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ΄, 37-38.

⁴⁰ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ', 39-40.

⁴¹ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Δ', 41-42.

⁴² Βλ. σχετικά: ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΗΤΡ. ΣΟΥΗΔΙΑΣ, *Ιστορική εισαγωγή εις τους κανόνες της ορθοδόξου εκκλησίας*, 125-166.

⁴³ CROSS-LIVINGSTONE, *Ancgra, ODCC*, 51, ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΗΤΡ. ΣΟΥΗΔΙΑΣ, *Ιστορική εισαγωγή εις τους κανόνες της ορθοδόξου εκκλησίας*, 324-333, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ., *Πατρολογία Β'*, 80.

⁴⁴ CROSS-LIVINGSTONE, *Persecutions, Early Christian, ODCC*, 1065-1066, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ., *Πατρολογία Β'*, 80.

⁴⁵ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Γ', 21.

⁴⁶ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Γ', 21-23.

⁴⁷ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Γ', 24.

⁴⁸ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Γ', 29-30.

⁴⁹ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Γ', 31-32.

⁵⁰ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Γ', 35-36.

⁵¹ ΣΥΝΤΑΓΜΑ Γ', 39.

⁵² ΣΥΝΤΑΓΜΑ Γ', 39.